6. Algoritmikus kérdések, CYK algoritmus

1. Adott egy $L \subseteq \{0, 1\}^*$ reguláris nyelv. Az a kérdés, hogy tartalmaz-e minden 0-val kezdődő szót. Adjon eljárást, ami ezt a kérdést eldönti, ha a nyelv megadásának módja
   (a) véges automata
   (b) reguláris kifejezés
   (c) reguláris nyelvtan

Megoldás: Jelölje L_0 a 0-val kezdődő szavak nyelvét. Ekkor a kérdés: Igaz-e, hogy $L \cap L_0 = L_0$?

(a) Vegyük L_0-hoz a minimálautomatát. Ebből és az L-et megadó véges automatából elkészítjük a metszethez tartozó véges automatát, majd ezt minimalizáljuk. Ha az eredmény izomorf az L_0 minimálautomatájával, akkor a válasz igen, különben a válasz nem.

(b) Készítsünk a reguláris kifejezésből véges automatát. Innen ugyanaz, mint az (a). (Előzőleg elhagyhatjuk a reguláris kifejezésből az 1-gyel kezdődő tagokat, így a kezdő automatánk kisebb lehet.)

(c) Ha elhagyjuk az $S \to 1A$ típusú szabályokat, az nem elég, mert az is kell, hogy minden L_0-beli generálható. De az automatára áttérés itt is működik – ezt akár csinálhatjuk a teljes nyelvtanból vagy az $S \to 1A$ alakú szabályok elhagyása után.

2. Adott egy M nemdeterminisztikus véges automata és egy R reguláris kifejezés. Vázoljon algoritmust annak eldöntésére, hogy
   (a) az M által elfogadott $L(M)$ nyelv megegyezik-e a reguláris kifejezés $L(R)$ nyelvével,
   (b) a két nyelv csak véges sok szóban különbözik-e!

Megoldás:

(a) Készítsünk a reguláris kifejezésből a tanult algoritmussal véges automatát. Ezt determinizáljuk és minimalizáljuk. Most már csak azt kell ellenőrizni, hogy az M determinizálása és minimalizálása után kapott automatával izomorf DVA-t kaptunk-e.

(b) Kezdjük, mint az előbb: készítsünk a reguláris kifejezésből a tanult algoritmussal véges automatát. Ezt determinizáljuk és minimalizáljuk, legyen ez M_R. Determinizáljuk az M automatát is, ez legyen M'. Az a kérdés, hogy az $L = (L(M_R) - L(M')) \cup (L(M') - L(M_R))$ nyelv véges-e. Ennek eldöntéséhez készítsük el az L-hez tartozó minimálautomatát, felhasználva a különbséghez és az unióhoz tartozó konstrukciót (amiből kapott automatát aztán determinizálni, minimalizálni kell). Most már csak azt kell ellenőrizni, hogy ez a DVA nem tartalmaz olyan kört, amiből elérhető elfogadó állapot.

Az utóbbi rész (minimalizálás, kör keresés) helyettesíthető annak ellenőrzésével, hogy a kapott automata nem fogad el egyetlen olyan szót sem, melynek hossza p és $2p$ közé esik. (Itt a pumpálási hossz helyett választhatunk annál nagyobb p értéket is amire pl. a determinisztikus teljes automata állapotainak száma megfelelő.)

3. Az $L \subseteq \{0, 1\}^*$ nyelvben csak véges sok szó van, és ezek közé tartozik a 10 db 0-ból álló szó is. Igazolja, hogy a nyelv reguláris de a minimálautomatája legalább 11 állapotú!

Megoldás: Jelölje s a minimálautomata állapotszámát.

1. változat – használjuk a tanultakat: Minden véges nyelv reguláris (lehet pl. NVA-t készíteni, amiben minden nyelvbeli szóhoz egy-egy külön út tartozik, amikben csak a kezdőállapot közös. Hasonlóan lehet egyszerű reguláris nyelvtant is adni). Tudjuk, hogy a nyelv pontosan akkor véges, ha minden szavának a hossza legfeljebb p, ami a pumpálási hosszt jelöli. Tehát most $10 < p$. A pumpálási lemma bizonyításában p egy determinisztikus teljes véges automata állapotszáma, azaz lehet $p = s$. Ezért $10 < s$.

2. változat – elemi: A 10 hosszú szóhoz egy 11 állapotot tartalmazó elfogadó számítási út tartozik. Ha ennek állapotai között van ismétlődés, akkor van egy kör a számítási útban, ami akárhányszor ismételhető, azaz végtelen a nyelv. Tehát minden VA legalább 11 állapotú.

4. Hozza a következő nyelvtanokat Chomsky-normálformájúra! Milyen nyelvet generálnak a felsorolt nyelvtanok?

   (a) $S \to \mathtt{a}S\mathtt{a} \mid \mathtt{ab}$

   (b) $S \to \mathtt{a}S\mathtt{a} \mid \mathtt{b}S\mathtt{a} \mid \varepsilon$

   (c) $S \to \mathtt{a}A\mathtt{b}B\mathtt{c} \mid \mathtt{a}C\mathtt{b}D\mathtt{c}$, $A \to \mathtt{a}A\mathtt{b} \mid \mathtt{ab}$, $B \to B\mathtt{c} \mid \mathtt{c}$, $C \to \mathtt{a}C \mid \mathtt{a}$, $D \to \mathtt{b}D\mathtt{c} \mid \mathtt{bc}$

   (d) $E \to E + E \mid E * E \mid \mathtt{a}$

Megoldás:

(a) A nyelv: $\{\mathtt{a}^{k+1}\mathtt{ba}^k : k \geq 0\}$

1. rész (minden legalább 2 hosszú jobb oldal csak változókból áll):

$$S \to X_aSX_a \mid X_aX_b \qquad X_a \to \mathtt{a} \qquad X_b \to \mathtt{b}$$

2. rész (feldarabolás):

$$S \to X_aY \mid X_aX_b \qquad Y \to SX_a \qquad X_a \to \mathtt{a} \qquad X_b \to \mathtt{b}$$

(b) A nyelv: páros hosszú szavak, a felétől kezdve csupa a betű.

Ez nem egy szabályos CF nyelvtan, előbb az ε-szabálytól meg kell szabadulni. Ennek eredménye:

$$S' \to \varepsilon \mid S \qquad S \to \mathtt{a}S\mathtt{a} \mid \mathtt{aa} \mid \mathtt{b}S\mathtt{a} \mid \mathtt{ba}$$

A keletkezett egyszeres szabályt is meg kell szüntetni:

$$S' \to \varepsilon \mid \mathtt{a}S\mathtt{a} \mid \mathtt{aa} \mid \mathtt{b}S\mathtt{a} \mid \mathtt{ba} \qquad S \to \mathtt{a}S\mathtt{a} \mid \mathtt{aa} \mid \mathtt{b}S\mathtt{a} \mid \mathtt{ba}$$

Most jöhet az 1. rész:

$$S' \to \varepsilon \mid X_aSX_a \mid X_aX_a \mid X_bSX_a \mid X_bX_a \qquad S \to X_aSX_a \mid X_aX_a \mid X_bSX_a \mid X_bX_a \qquad X_a \to \mathtt{a} \qquad X_b \to \mathtt{b}$$

2. rész (az algoritmust követve, nem optimalizálunk!)

$$S' \to \varepsilon \mid X_aY \mid X_aX_a \mid X_bZ \mid X_bX_a \qquad S \to X_aR \mid X_aX_a \mid X_bT \mid X_bX_a \qquad X_a \to \mathtt{a} \qquad X_b \to \mathtt{b}$$

$$Y \to SX_a \qquad Z \to SX_a \qquad R \to SX_a \qquad T \to SX_a$$

(A 4 legutóbb bevezetett változót lehetne egyetlen változóval helyettesíteni.)

(c) Az A változóból levezethetők: $L_A = \{\mathtt{a}^k\mathtt{b}^k : k \geq 1\}$, a B változóból levezethetők: $L_B = \{\mathtt{c}^\ell : \ell \geq 1\}$, a C változóból levezethetők: $L_C = \{\mathtt{a}^m : m \geq 1\}$, a D változóból levezethetők: $L_D = \{\mathtt{b}^n\mathtt{c}^n : n \geq 1\}$. Ezek alapján a nyelv: $\mathtt{a}L_a\,\mathtt{b}\,L_B\,\mathtt{c} \cup \mathtt{a}\,L_C\,\mathtt{b}\,L_D\,\mathtt{c} = \{\mathtt{a}^p\mathtt{b}^q\mathtt{c}^r : p, q, r \geq 2, p = q \text{ vagy } q = r\}$

Átalakítás 1. rész:

$$S \to X_aAX_bBX_c \mid X_aCX_bDX_c$$

$$A \to X_aAX_b \mid X_aX_b \qquad B \to BX_c \mid \mathtt{c} \qquad C \to X_aC \mid \mathtt{a} \qquad D \to X_bDX_c \mid X_bX_c$$

$$X_a \to \mathtt{a} \qquad X_b \to \mathtt{b} \qquad X_c \to \mathtt{c}$$

2. rész

$$S \to X_aY_1 \mid X_aZ_1 \qquad Y_1 \to AY_2 \qquad Y_2 \to X_bY_3 \qquad Y_3 \to BX_c \qquad Z_1 \to CZ_2 \qquad Z_2 \to X_bZ_3 \qquad Z_3 \to DX_c$$

$$A \to X_aR \mid X_aX_b \qquad R \to AX_b \qquad B \to BX_c \mid \mathtt{c} \qquad C \to X_aC \mid \mathtt{a} \qquad D \to X_bT \mid X_bX_c \qquad T \to DX_c$$

$$X_a \to \mathtt{a} \qquad X_b \to \mathtt{b} \qquad X_c \to \mathtt{c}$$

(d) A nyelv az (egyszerű, zárójel nélküli) aritmetikai kifejezések nyelve.

1. rész:

$$E \to EX_+E \mid EX_*E \mid \mathtt{a} \qquad X_+ \to + \qquad X_* \to *$$

2. rész

$$E \to EY \mid EZ \mid \mathtt{a} \qquad Y \to X_+E \qquad Z \to X_*E \qquad X_+ \to + \qquad X_* \to *$$

5. Egy $A \to \alpha$ nyelvtani szabály hossza legyen $1 + |\alpha|$. Egy CF nyelvtan hossza jelentse a benne levő szabályok hosszainak összegét.

   Legyen $\Sigma = \{\mathtt{0}, \mathtt{1}\}$ és G egy egyszeres szabályok nélküli CF nyelvtan, amiben n változó van és a nyelvtan hossza N. A G-ből a tanult módon elkészítjük a Chomsky-normálformájú G' nyelvtant. Az n és N paraméterek segítségével adjon felső becslést G' változóinak számára és a G' nyelvtan hosszára!

   Megoldás: A régi változók mellett Σ minden karakteréhez tartozhat új változó és egy új szabály. Egy $A \to \alpha$ szabályból pedig $|\alpha| - 2$ új változó keletkezik és ezt $|\alpha| - 1$ új 3 hosszú szabállyal helyettesítjük. Tehát $h = 1 + |\alpha|$ hosszból $3(|\alpha| - 1) = 3(h - 2) \leq 3h$ hossz lesz. Vegyük észre, hogy ez $|\alpha| = 2$ esetében is igaz, és a végső becslés az $A \to \mathtt{a}$ alakúaknál is helyes (az utóbbi esetekben a hossz nem változik).

   A CNF-ben a változók száma $n' \leq n + |\Sigma| + N - 3 = n + N - 1$.

   Az új nyelvtan hossza $N' \leq 2|\Sigma| + 3N \leq 3N + 6$.

6. A Cocke-Younger-Kasami algoritmussal elemezzük az `aaab` szót a következő nyelvtan alapján.

$$S \to XY \mid YX \qquad X \to AZ \mid \mathtt{a} \qquad Z \to XA \qquad Y \to AT \mid AA \mid \mathtt{b} \qquad T \to AY \qquad A \to \mathtt{a}$$

   Az alábbi táblázatban már kitöltöttük a 2. és 3. sorokat.

   (a) Töltse ki az első sort!

   (b) Mit jelent az, hogy két S szimbólum került a 3. sor elsõ mezőjébe?

   (c) Egészítse ki a megfelelő indexekkel a táblázatban szereplő változókat!

   (d) Mi lesz a legfelső mező tartalma?

   (e) A táblázat alapján állapítsa meg, hogy a megadott szó levezethető-e a nyelvtanból!

4.				
3.	S S X T	Y		
2.	Z Y	Z Y	S T	
1.				
	a	a	a	b

   Megoldás: A nyelvtan Chomsky-normálformában van, a CYK algoritmust átalakítás nélkül lehet rá alkalmazni,

   (a) Ide azok a változók jönnek amiknek van az adott betűből álló jobb oldala, lásd a táblázat.

   (b) Azt, hogy S-ből az adott szó 3 hosszú kezdőszelete kétféleképpen is levezethető.

   (c-d) Lásd a táblázat. A nem egy betűs szabályokat számoztuk meg:

$$S \to \overset{1}{X}Y \mid \overset{2}{Y}X \qquad X \to \overset{3}{A}Z \mid \mathtt{a} \qquad Z \to \overset{4}{X}A \qquad Y \to \overset{5}{A}T \mid \overset{6}{A}A \mid \mathtt{b} \qquad T \to \overset{7}{A}Y \qquad A \to \mathtt{a}$$

4.	$S_{1,1}$ $T_{7,1}$ $S_{2,3}$			
3.	$S_{1,1}$ $S_{2,2}$ $X_{3,1}$ $T_{7,1}$	$Y_{5,1}$		
2.	$Z_{4,1}$ $Y_{6,1}$	$Z_{4,1}$ $Y_{6,1}$	$S_{1,1}$ $T_{7,1}$	
1.	X A	X A	X A	Y
	`a`	`a`	`a`	`b`

(e) Mivel S szerepel a legfelső mezőben, a szó levezethető. (Sőt, mivel kétszer is szerepel, kétféle levezetési fa is van. Az indexek mutatják, hogy az egyik az 1., a másik a 2. szabállyal indul.)

7. A CYK-algoritmussal elemezze az alábbi nyelvtant használva az `abbbba` és az `abbba` szavakat! Rajzolja fel a kapott levezetési fákat is!

$$S \to AX \mid BY \mid AA \mid BB \qquad X \to SA \qquad Y \to SB \qquad A \to \texttt{a} \qquad B \to \texttt{b}$$

Megoldás: A nyelvtan Chomsky-normálformában van, tehát az algoritmus a nyelvtan további átalakítása nélkül alkalmazható.

Beszámozzuk a szabályokat:

$$S \to \overset{1}{A}X \mid \overset{2}{B}Y \mid \overset{3}{A}A \mid \overset{4}{B}B \qquad X \to \overset{5}{S}A \qquad Y \to \overset{6}{S}B \qquad A \to \texttt{a} \qquad B \to \texttt{b},$$

majd kitöltjük a táblázatot.

6.	$S_{1,1}$					
5.	—	$X_{5,4}$				
4.	—	$S_{2,1}$	—			
3.	—	$Y_{6,2}$	$Y_{6,2}$	$X_{5,2}$		
2.	—	$S_{4,1}$	$S_{4,1}$	$S_{4,1}$	—	
1.	A	B	B	B	B	A
	`a`	`b`	`b`	`b`	`b`	`a`

Látszik, hogy egyetlen levezetési fa van a szóhoz:

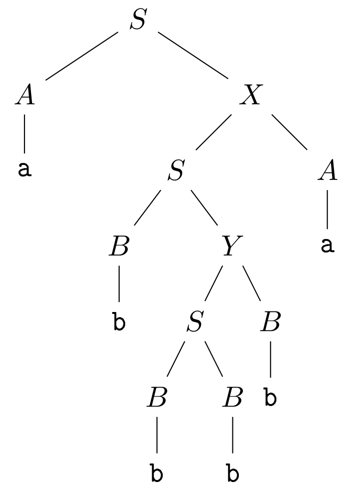

A másik, rövidebb szóra:

5.	—				
4.	—	—			
3.	—	$Y_{6,2}$	$X_{5,2}$		
2.	—	$S_{4,1}$	$S_{4,1}$	—	
1.	A	B	B	B	A
	`a`	`b`	`b`	`b`	`a`

Mivel a felső mezőbe nem került be az S, ezért a szó nem vezethető le, nincs levezetési fája.

8. Adjon meg egy 2 szalagos, determinisztikus Turing-gépet (az átmeneti függvény leírásával) az $\{\texttt{a}^n\texttt{b}^n\texttt{c}^n : n \geq 0\}$ nyelvhez!

Megoldás: A működés elve: a 2. szalagra egy, a szalag elejét mutató X karakter kiírása után q_a állapotban lemásoljuk az `a`-kat. Amikor az 1. szalagon a `b`-khez érünk, egy új q_b állapotban összehasonlítjuk a `b`-k számát a 2. szalagon levő `a`-kkal. Ha egyszerre érünk az 1. szalagon az első `c`-hez és a 2-on az X-hez, akkor a q_c állapotban az első szalag `c`-inek számát hasonlítjuk a 2. szalag `a`-ihoz. Elfogadunk (q_+), ha egyszerre érünk az első $*$-hoz mindkét szalagon.

	$(*,*)$	(a, $*$)	(b,$*$)	(b,a)	(c,X)	(c,a)
q_0	$(q_+,*,*,H,H)$	(q_a,a, X, H, J)				
q_a		(q_a,a, a, J, J)	(q_b,b, $*$,H,B)			
q_b				(q_b,b,a,J,B)	(q_c, c,X,H,J)	
q_c	$(q_+,*,*,H,H)$					(q_c,c,a,J,J)

Elfogadó állapot: q_+ – itt a számítás véget ér. Vagy az üres bemenetnél léphetünk ide q_0-ból, vagy ha sikeresen feldolgoztuk az egész szót.